

Feltárás az albertfalvi auxiliáris tábor védműveinél

(Budapest, XI. ker., Hunyadi János út,
Hrsz.: 43584/5)

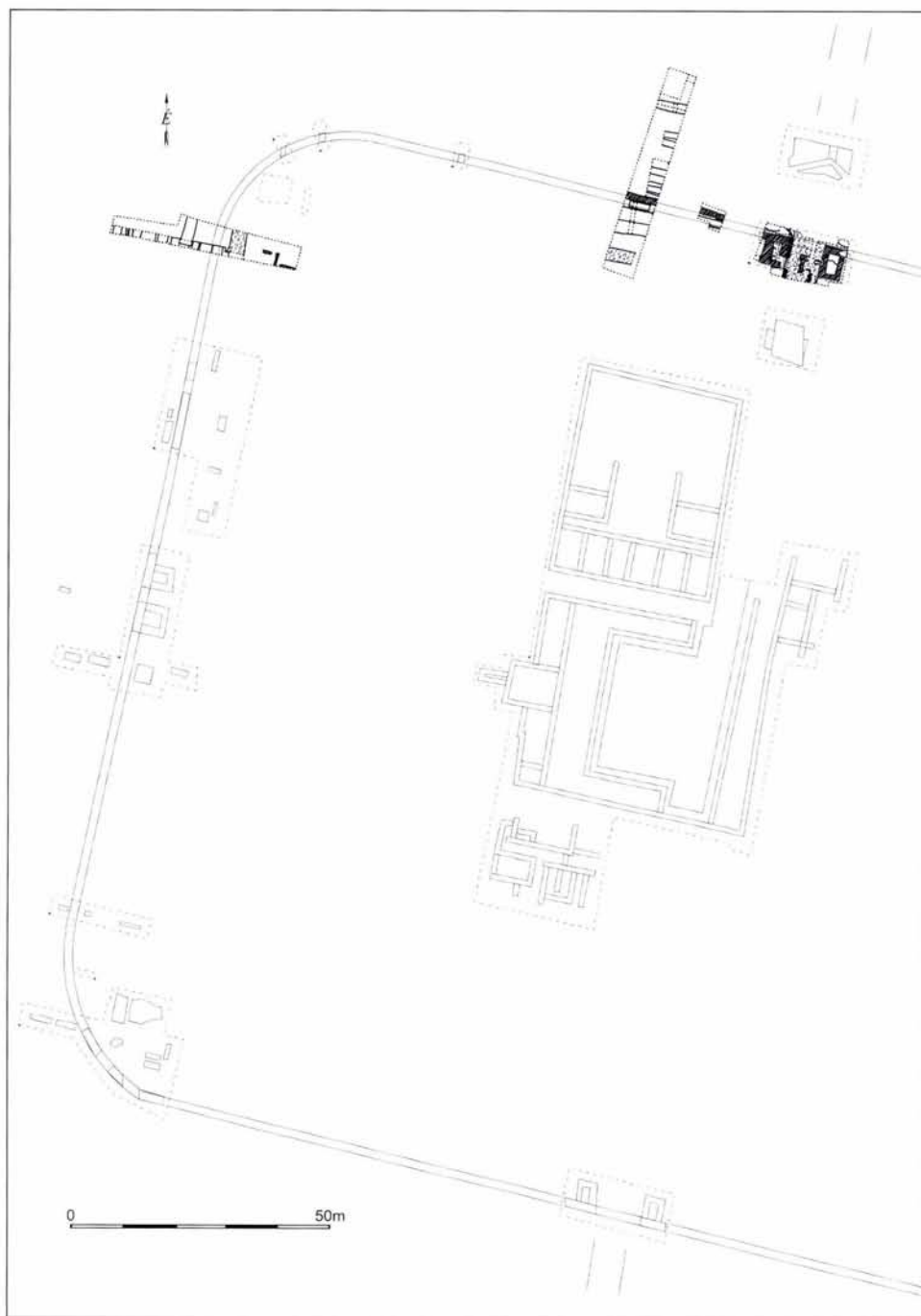
Az albertfalvi *auxiliáris* tábor területén utoljára az 1970-es években, Nagy Tibor vezetésével folyt régészeti feltárás. Az óta eltelt több mint három évtized során, csupán egyes leletanyagcsoportok átértékelése révén szerezhettünk új információkat (pl. terra sigillaták Gabler Dénes általi revíziója, GABLER 1999, 76–81). A táborról alkotott tudományos ismereteink ezek alapján az alábbiakban foglalhatók össze. Az albertfalvi síkságon, valószínűleg Vespasianus uralkodásának elején épült ki az első auxiliáris tábor, amely 166×190 m kiterjedésű, kettős védőárokka határolt palánszerkezetű erőd volt. A tábort a Kr. u. 90-es évek elején felégették a szarmaták, amit azonban rövidesen helyreállítás követett. A 2. század derekán a korábbi tábor helyén, nagyobb kiterjedésű köerődöt építettek, amely 186×210 m-t tett ki, és szintén két védőárok határolta. Ennek a kőtábornak a főbb építményeit (parancsnoki épület, *principia*, táborkapuk) tárta fel Nagy Tibor korábbi ásatai során (Nagy 1962). A markomann háborúk alatt megrongálódott erődöt még újjáépítették a 2. század vége felé, de a Kr. u. 259/260-as szarmata betörést követően már nem történt helyreállítás, a tábor katonai funkciója megszűnt (NAGY 1973; VISY 2000, 59).

Az auxiliáris tábor önkormányzati tulajdonban álló és régészeti védettséget

Excavation of the fortifications at the auxiliary fort of Albertfalva

(Budapest, District XI, János Hunyadi
Road, Lrn.: 43584/5)

The last archaeological excavation conducted within the auxiliary fort of Albertfalva by Tibor Nagy in the 1970s. New information in the past three decades could only be gleaned from the re-evaluation of certain find groups (e.g. the revision of the Samian wares by Dénes Gabler: GABLER 1999, 76–81). In light of the above, our scientific knowledge about the fort can be summed up in the following way. The first auxiliary fort was probably built on the Albertfalva plain at the beginning of Vespasian's reign. It was a 166×190 m timber fort, surrounded by a double defensive ditch. The Sarmatians burned down the fort at the beginning of the AD 90s, but it was soon reconstructed. A larger stone fort, covering a surface of 186×210 m, replaced the timber fort in the middle of the AD 2nd century. This fort was also surrounded by two defensive ditches. Tibor Nagy had unearthed the main buildings (commander's house, the *principia*, fort gates) of the stone fort during his excavations (Nagy 1962). The fort damaged during the Marcomann wars was once more reconstructed at the end of the AD 2nd century, but no more reconstruction took place after the Sarmatian incursion in AD 259/260 and the military function of the fort ceased (NAGY 1973; VISY 2000, 59).

1. kép: A tábor alaprajza a feltárt részletekkel
Fig. 1: Ground plan of the fort with the excavated areas

2. kép: A kőtábor északi kapuja (*porta principalis sinistra*) nyugatról fotózva
 Fig. 2: The northern gate (*porta principalis sinistra*) of the stone fort from the west

élvező területén sokáig semmiféle beruházás nem történt. A területen kialakuló, egyre kiterjedtebb hajléktalan telep, valamint a parlagon fekvő telek kihasználatlansága azonban szükségessé tette egy értelmes, a lelőhely állapotát nem veszélyeztető hasznosítás megvalósítását. A Kulturális Örökségvédelmi Hivatalt a Budapesti Történeti Múzeummal és a kerületi Önkormányzattal folyamatosan egyeztetve élmény- és szabadidőpark megvalósítását engedélyezte, azzal a kikötéssel, hogy a beruházás régészeti rétegeket nem érint. Ezen beruházás keretében nyílt lehetőségünk a kisebb hitelesítő ásatásra a (kő)tábor északi oldalán, melynek elsődleges célja a tábor és védműveinek pontos lokalizálása és az északi táborkapu (*porta principalis sinistra*) bemutatathatóság érdekében történő ismételt feltárása volt (1. kép).

Az északi táborkapu újbóli feltárása során bizonyítást nyert, hogy a kaputornyok egy időben létesültek a kőerőd falával (másként: VISY 2000, 59). Az erőd fal síkjától befelé ugró, kissé szabálytalan

The territory of the auxiliary fort is under control of the local government administration is a listed archaeological site. Thus, no investment may be planned there for a long time. Nevertheless, the growing settlement of homeless people in the unoccupied lot made it necessary to find a way to use this area that would not threaten the condition of the site itself. After consultations with the Budapest History Museum and the local self-government, the Cultural Heritage Protection Office authorized the establishment of a holiday and adventure park provided that the investment does not affect the archaeological layers. Within this investment, an opportunity arose to conduct a small-scale authenticating excavation on the northern side of the (stone) fort with the primary goal of locating exactly the defensive works of the fort and uncovering the northern fort gate (*porta principalis sinistra*) so that it can be exhibited (Fig. 1).

The excavation at the northern fort gate demonstrated that the gate towers

téglalap alakú kaputornyok a palánktábor betöltött belső *fossájára* épültek rá (2. kép). A nyugati kaputorony $6 \times 4,5$ m, a keleti $6,2 \times 4,1$ m kiterjedésű volt. A keleti kaputorony maradt meg jobb állapotban, itt megfigyelhető volt a toronybelső *terrazzópadlója* és a torony falának kváderkövekből rakott felmenő része is (3. kép).

A kaputornyok között mintegy 7 m szélességben került elő a többperiódusú, lekövezett *via principalis*. Az erődbe való bejutás osztott kapunyíláson keresztül történt, az osztópillér alapozása dokumentálható volt. A *via principalis* nyugati szélén, közvetlenül a kaputorony keleti fala mellett keskeny vízvezető csatorna húzódott, amely a tábort elhagyva nyugati irányba fordult a palánktábor külső *fossája* felé.

A feltárás során számunkra is az újdonság erejével hatott, hogy a kőtábornál a várt két védőárok helyett összesen négy árok került elő, tehát a korábbi feltételezésekkel ellentétben nem négy, hanem összesen hat védőárok vette körbe az albertyfalvi tábort. Ebből kettő bizonyo-

were built together with the walls of the stone fort (see also VISY 2000, 59). The oblong, slightly irregular, somewhat inwardly jutting gate towers were built over the filled-in interior *fossa* of the timber fort (Fig. 2). The western tower gate measured 6×4.5 m and the eastern one 6.2×4.1 m. The eastern gate tower was best preserved. Even the vertical ashlar walls and the terrazzo floor inside the tower was still visible (Fig. 3).

The multi-period, paved *via principalis* was found in a thickness of about 7 m between the gate towers. One could enter the fort across a divided gateway: the foundation of the dividing pillar could be documented. A narrow drainage channel ran along the western edge of *via principalis* right next to the eastern wall of the gate tower. It left the fort and turned west toward the exterior *fossa* of the timber fort.

It was a new for the excavating archaeologists as well that four ditches were recovered at the stone fort instead of the two defensive ditches expected. Thus, in

3. kép: A kőtáborhoz tartozó védőárkok részlete
Fig. 3: Detail of the defensive ditches of the fort

4. kép: A kőtábor fossájából előkerült katapultgolyók
 Fig. 4: Catapult balls from the fossa of the stone fort

san a palánkperiódushoz, négy pedig a kőtáborhoz tartozott. Jelentősebb leletanyag csak a kőtábor belső árkából jött elő. Innen a keltezési szempontból fontos rheinzaberni sigillatátöredékeken kívül az erődfal tetejéről leomlott pártakövek és nagyobb kőgolyók (katapultgolyók?) érdemelnek említést (4. kép).

Mint az a korábbi ásatások eredményei alapján várható volt, a kőtábor falát a palánktábor két, a Kr. u. 2. századra már betöltött védőárka közötti sávban találtuk meg falkiszedés formájában. A falkiszedés szélessége 100-110 cm volt, betöltéséből több másodlagosan átégett dél-galliai sigillata került elő.

Feltártuk a kőtáborhoz tartozó, mintegy 2,5 m széles *via sagularis* egy szakaszát is. Az egyperiódusú utat domborúra építették, széleit nagyobb szegélykövekkel rakták ki. Alapozása egyszerű sóderágy volt, benne mészkövekkel. A kövek közti hézagot aprószemű kavicsréteggel töltötték ki.

A feltárás során viszonylag szerény leletanyag került elő, közülük a palánktábor külső fossájának betöltésében talált, plasztikus fejvel ellátott, ezüstözött bronz lószerszámveret (5. kép) érdemel kiemelt figyelmet. Ez a kislelet egyben azt is megerősíti, hogy a korai palánktáborban

contrast to former suppositions, not four but six ditches surrounded the Albertfalva fort. Two of them certainly belonged to the timber fort, while four could be connected with the stone fort. The only significant find material was unearthed in the interior ditch belonging to the stone fort. Among these finds, the Rheinzabern Samian ware fragments, important from the point of view of dating, and the palisade stones and large stone balls (catapult balls?) that fell from the top of the fort wall deserve mention here (Fig. 4).

As anticipated from the results of former excavations, the wall of the stone fort was found in the zone between the two defensive ditches of the timber fort, which had been filled in by the AD 2nd century. The width of the removed wall was 100-110 cm, and numerous fragments of secondarily burned South Gallic Samian wares were recovered from its fill.

A stretch of the ca. 2.5 m wide *via sagularis* of the stone fort was also uncovered. The single-period road was convex with large edging stones flanking its sides. The foundation was a simple gravel bed with limestone blocks. The gaps between the

5. kép: Plasztikus fejfel ellátott ezüstözött bronz lószerszámveret
Fig. 5: Silver-coated bronze harness mount with a plastic head ornament

lovasesapat (vagy legalábbis lovassággal is rendelkező egység) állomásozott.

A katonai tábor területén jelenleg egy élmény- és szabadidőpark létesítése folyik. A szakhatósági engedélyben azonban szigorú kikötések szerepelnek: tiltott olyan építmények elhelyezése, amelyek alapozási mélysége elérné a régészeti rétegeket. A tábor építményei nem semmisülnek meg, további kutatásra a jövőben sor kerülhet.

Beszédes József

Irodalom/References:

GABLER 1999 – Gabler, D: The Flavian limes in the Danube-Bend (Eastern Pannonia). *CommArchHung* 1999, 75–86.
NAGY 1962 – Nagy T: Buda régészeti emlékei II. Római kor. Az Albertfalva Hunyadi János úti római település. In: Pogány E

stones were filled in with a gravel layer of small pebbles.

A relatively modest find material was discovered of which a silver-coated bronze harness mount with a plastic head ornament (Fig. 5) found in the fill of the exterior fossa of the timber fort is noteworthy. This small find also supports the notion that an equestrian troop was garrisoned in the early fort (or at least a unit with mounted soldiers).

At present, the establishment of an adventure and holiday park is being realised on the territory. There are, however, strict conditions in the official permission which prohibit the construction of establishments with foundations deep enough to touch the archaeological layers. The constructions of the fort will, thus, not be destroyed and will survive to be investigated in the future.

József Beszédes

(szerk.), Budapest műemlékei II. Budapest 1962, 519–523.

NAGY 1973 – Nagy T: Budapest története az őskortól a honfoglalásig. In: Gerevich L. (szerk.), Budapest története I. Budapest 1973, 39–216.

VISY 2000 – Visy Zs.: A ripa Pannonica Magyarországon. Budapest 2000.